

AZ ÁLLAMPOLGÁRSÁGHOZ VALÓ JOG ÉS A HONTALANSÁG KAPCSOLATA MAGYARORSZÁGON

UJVÁRI Blanka
PhD-hallgató (PPKE JÁK)

Az állampolgárság jelenti a jogot ahhoz, hogy bizonyos jogaink, így az állampolgársághoz köthető jogaink lehessenek.¹ Az állampolgársághoz való jog kiemelt fontosságát felismerte a nemzetközi közösség, amikor is az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának szövegező delegációi a tárgyalások során úgy ítélték meg, hogy nemcsak az állampolgárságtól való önkényes megfosztás tilalmát szükséges rögzíteni az emberi jogi katalógusban, hanem az állampolgársághoz való jogot is.²

Az állam és az egyén közötti jogi kapcsolat az állampolgárság, amely révén az állam az adott személy feletti igazságszolgáltatással kapcsolatos hatáskörét az állampolgársága miatt tekinti sajátjának, így mindkét fél számára e kapcsolat jogokat és kötelezettségeket keletkeztet. A *ius sanguinis* és a *ius soli* princípium állampolgárságot keletkeztető jogcímek tekintetében szükséges azt a megállapítást megtenni, hogy azokban az államokban, melyek állampolgársági jogukat a *ius sanguinis* elve alapján szabályozzák, az állampolgárság megszerzése leszármazás alapján *ex lege* történik, így a gyermek a születésekor a születési helyének országára tekintet nélkül megszerzi szülei állampolgárságát. A *ius soli* elv szerint az állam területén történő születés tényre adja az állam és az egyén közötti jogi kapcsolat alapját, így a *ius soli* elvet követő országok területén született gyermek a szülei állampolgárságától eltérő állampolgárságot fog szerezni – ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy ez a szabályozás nem zárja ki a kettős (illetve a többes) állampolgárság létrejöttének eseteit.

Magyarországon négy, az állampolgársággal kapcsolatos kérdéseket részletesen szabályozó jogszabály született a 19. század második felétől kezdve. A magyar jog ismeri és elismeri a hontalan státuszt, ennek megfelelően ismeri a hontalan személy fogalmát, továbbá az ENSZ égisze alatt, a hontalanság témájában született nemzet-

¹ Hannah ARENDT: *The Origins of Totalitarianism*. Ohio, The World Publishing Company, 1962. 296–297.

² UN General Assembly, Universal Declaration of Human Rights, 10 December 1948, 217 A (III).

közi egyezményeket Magyarország ratifikálta, így megoldást kívánt találni azon személyek számára, akik Magyarországon nyújtanak be hontalanság megállapítása iránti kérelmet.

E tanulmány áttekintést ad a magyar állampolgársági jog történetéről, a hontalanság megállapítása iránti eljárásról, valamint a témába vágó alkotmánybíróági gyakorlatról, illetve az Emberi Jogok Európai Bíróságának a hontalansággal összefüggésben hozott Sudita Keita kontra Magyarország ítéletéről.

1. Az 1879. évi L. törvénycikk a magyar állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről

1879-ben született meg az az első magyar jogszabály, amely a magyar állampolgárság megszerzését és annak elvesztésének szabályait deklarálta, az 1879. évi L. törvénycikk.³ Az első állampolgársági törvényünk elfogadásának és hatálybalépésének időpontja természetesen nem véletlen, hiszen azon nemzetközi viszonyok között került elfogadásra az első magyar állampolgársági törvény, amikor is Európában a nemzetek öntudatra ébredését, illetve a forradalmakat követően az európai országok úgy látták, így Olaszország 1865-ben, Németország 1870-ben, Svájc 1876-ban, hogy szükséges megteremteni az államhoz tartozás jogi kötelékét.⁴ A törvény indoklása alapján a törvény megalkotásának célja a magyar állam érdekeinek megvédése, továbbá a fennálló zavaros jogi helyzet megszüntetése és megfelelő kezelése volt.⁵ Szükséges továbbá kitérni a törvény megalkotásának egyes olyan aspektusaira, amik alapvetően meghatározták azt a tényt, hogy miért akkor került kodifikálásra a törvény, amikor. A kiegészítés előtt nem volt lehetőség arra, hogy bizonytalan közjogi keretek között, illetve rendezetlen szuverenitási kérdések mellett kerüljön megalkotásra az első, átfogó magyar állampolgársági törvény, ugyanis a szuverenitási kérdések és egyértelműsített közjogi keretek elengedhetetlenül fontosak az állampolgársági jogviszony tisztázásához.⁶

Az 50 §-ból álló jogszabály az állampolgárság tekintetében alapelveként jegyezhető egyenlőség kapcsán kijelentette a magyar állampolgárság egyenlőségét Magyarország egész területén. Az állampolgárság megszerzése tekintetében az első jogszabály négy szerzési módot különböztetett meg, így a leszármazást, a törvényesítést, a házasságot, valamint a honosítást. A leszármazás kapcsán fontos megállapítani, hogy a magyar állampolgárságot főszabály szerint *ius sanguinis*, azaz vérségi elv alapján volt lehetséges megszerezni. A jogszabály 3. §-a részletezte a leszármazás esetén szerzett állampolgárság szabályát, miszerint a születés helyétől függetlenül a magyar állampolgár törvényes gyermekei, valamint a magyar állampolgárnő törvénytelen gyermekei

³ Az 1879. évi L. törvénycikk a magyar állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről.

⁴ KISTELEKI Károly: *Az állampolgárság fogalmának és jogi szabályozásának történeti fejlődése – koncepciók és alapmodellek Európában és Magyarországon*. PhD értekezés. Budapest, 2009. 216.

⁵ Uo. 216–217.

⁶ CSINK Lóránt: Az állampolgárság szabályozása 1945 és 1950 között Magyarországon. *Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica: publicationes doctorandorum iuridicorum*, 4. évf., 2004/2. 137–148.

is állampolgárságot szereztek, mely rendelkezés a gyermekhontalanság eseteinek kiküszöbölésére szolgált. Ennél a pontnál szükséges rámutatni a jogszabály nemi alapon diszkriminatív voltára, ugyanis tisztán látható, hogy főszabály szerint a magyar állampolgár anyja, amennyiben férjhezett, a gyermekének nem tudta átadni állampolgárságát, így érvényes házasság esetében kizárólag az apa az, aki örökíthette állampolgárságát a gyermeke számára. Figyelmet érdemlő a jogalkotói szándék, hogy habár a törvénycikk különbséget tett a törvénytelen gyermek és a törvényes gyermek között, a gyermekhontalanság elkerülése kapcsán mégis beillesztésre került egy olyan rendelkezés a jogszabályba, amely biztosítja a magyar állampolgárság megszerzését törvényesítés útján, így e szabály alkalmazásának következtében a magyar állampolgár külföldi nőtől született törvénytelen gyermekei is jogosultak voltak a magyar állampolgárság megszerzésére. A gyermekhontalanság elkerülése érdekében a törvénycikk előre mutatóan szabályozta a talált gyermek jogi helyzetét is, így a Magyarországon talált gyermek az ellenkező bizonyításáig magyar állampolgárnak volt tekintendő.

A házasság, mint a magyar állampolgárság szerzésének egyik módja azon külföldi nő számára biztosította a magyar állampolgárság megszerzését, aki magyar állampolgárhoz ment férjhez. Ennek kapcsán megjegyzendő, hogy az első, állampolgárság megszerzésével kapcsolatos jogszabályunk e tekintetben törekedett a hontalanság elkerülésére figyelemmel arra, hogy habár a XIX. század végén uralkodó patriarchális elv e jogszabályban is megjelent a külföldi nő állampolgársága tekintetében, illetve az állampolgárság elvesztése kapcsán a magyar állampolgár nő elveszítette állampolgárságát, amennyiben külföldi férfihöz ment hozzá, a hontalanság elkerülésének garanciájaként tekinthető az az esetkör és szabályozás, amikor a magyar állampolgárságot nem veszítette el az a külföldi nő, aki magyar állampolgárhoz ment férjhez, majd megözvegyült, vagy a férjétől elvált. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a magyar nő külföldi férfival kötött házassága esetén, amennyiben válásra került sor, vagy a nő megözvegyült, magyar állampolgárságát nem nyerte vissza, tekintettel arra, hogy amennyiben a házasuló felek állampolgársága szerinti ország állampolgárság megszerzését és elvesztését szabályozó jogszabálya nem ütközött és törekedett a hontalanság elkerülésére, úgy a születésekor magyar állampolgársággal rendelkező nő nem vált hontalanná és megtarthatta külföldi férje állampolgárságát, melyet a házasságkötéskor szerzett. Habár az első állampolgársági jogszabályunk a gyermekhontalanság eseteit igyekezett elkerülni, mégis fontos megjegyezni a már korábban említett nemi alapon diszkriminatív jelleget, hiszen az a magyar nő, aki külföldi férfihöz ment hozzá, állampolgárságát elveszítette, így a közös gyermekük kettős állampolgársága kizárható, hiszen a korábban magyar állampolgársággal rendelkező nő nem örökíthette születésekor állampolgárságát gyermeke számára. Következésképpen, e törvénycikk rendelkezéseiből megállapítható, hogy a jogalkotó célja a kettős vagy többes állampolgárság elkerülése volt. A házasságkötés tekintetében is megfigyelhető a jogszabályban a nemi alapú diszkrimináció, ugyanis külföldi személlyel kötött házasság esetében kizárólag a nők veszítették el a magyar állampolgárságot, ugyanakkor amennyiben magyar állampolgár férfi vett feleségül idegen állampolgárságú nőt, úgy a férfi a magyar állampolgárságát megtarthatta, és az akkor hatályos jogszabály szerint a felesége megszerezte a magyar állampolgárságot.

A jogszabály lehetőséget biztosított a magyar állampolgárság elnyerésére honosítás útján is. A honosításnak két módját szabályozta a jelenleg tárgyalt törvénycikk, azaz, az eljáró hatóság által megadott honosítási okirat útján történő szerzést, illetve a királytól származó honosítási oklevél elnyerését. A magyar állampolgárság honosítás útján történő elnyerése tekintetében több feltételnek volt szükséges megfelelnie a magyar állampolgársággal nem rendelkező személynek, így a törvénycikk szerint rendelkezési képességgel kellett bírnia, belföldi község kötelékébe fel volt véve vagy a felvétele kilátásba volt helyezve, öt éve megszakítás nélkül Magyarországon területén lakott, kifogástalan magaviselettel bírt, rendelkezett a saját maga és a családja eltartásához szükséges vagyonnal, valamint az adózók lajstromába öt éve fel volt véve. A korra jellemző állampolgársággal kapcsolatos felfogás és annak kiterjesztése értelmében a honosítás tekintetében is érvényesült mind a patriarchális elv, mind a család egységének elve, ennek megfelelően a honosítás útján magyar állampolgárságot szerzett férfi felesége és felügyelete alatt álló kiskorú gyermekei állampolgársága követte a honosított családfő állampolgárságát, így a feleség és a kiskorú gyermekek a családfő révén *ex lege* megszerezték a magyar állampolgárságot.

Általánosságban megállapítható, hogy az első állampolgársági törvényünk a kodifikáció idején korszerűnek számított, tükrözte a kornak megfelelő közjogi viszonyokat. Az első állampolgársági törvényünket az I. világháborút követően volt szükséges módosítani, tekintettel arra, hogy amennyiben megváltozik az egyik államalkotó tényező, így az államterület, akkor azt megfelelően szükséges tükrözni az állampolgársági jogban, ennek értelmében került módosításra a törvény az 1922. évi XVII. törvénycikkkel, mely biztosította az elcsatolt területen élők számára az állampolgárság kedvezményes visszaszerzését.⁷

2. Az 1948. évi LX. törvénycikk a magyar állampolgárságról

A II. világháború következtében szükségesnek bizonyult a dualizmus kori első állampolgársági törvény helyett új jogszabályt alkotni, mely a fennálló új körülményeknek megfelelően tükrözi Magyarországon közjogi helyzetét, valamint az egyén és az állam közötti jogi köteleket. Az egy évtizednél is rövidebb ideig hatályban lévő 1948. évi LX. törvénycikk a magyar állampolgárságról⁸ az 1879. évi állampolgársági jogszabályhoz képest szűkítette az állampolgárság megszerzése jogcímeinek számát, ugyanakkor a házasságon kívül született gyermek magyar állampolgáránt való elismerése bekerült a leszármazás jogcíme alá. A már az első állampolgársági jogszabályban is érvényesült *ius sanguinis* elv alkalmazása mellett kitűnik az 1879. évi állampolgársági jogszabály rendelkezései között is szereplő nemi diszkrimináció az állampolgárság gyermekre való örökítése és a házasságkötés tekintetében, hiszen az 1948. évi törvénycikkben is olvasható az a szabályozás, miszerint a nők kizárólag abban az esetben örökíthették állampolgárságukat a gyermekük számára, ha gyermekük házasságon kívül született.

⁷ Uo 138.

⁸ 1948. évi LX. törvénycikk a magyar állampolgárságról.

A házasságkötés, mint az állampolgárság egyik szerzési jogcíme, a korábbi jogszabályban foglaltakat követve megőrizte a külföldi nő magyar férfival kötött házassága tekintetében leírtakat, miszerint ebben az esetben a nő megszerezte a magyar állampolgárságot, és nem vesztette el akkor sem, ha később a nő megözvegyült vagy elvált férjétől. Ennél a pontnál fontos aláhúzni, hogy az a magyar nő, aki külföldi férfival kötött házasságot, elvesztette a magyar állampolgárságát – csakúgy, mint az 1879. évi állampolgársági jogszabály szerint –, ugyanakkor az 1948-as törvénycikk újdonságként már tartalmaz a hontalanság megelőzése érdekében tett rendelkezést, mely értelmében a magyar nő csak akkor nem vesztette el állampolgárságát, amennyiben nem szerezte meg a férje állampolgárságát a házasságkötés joghatásaként, mely rendelkezés az 1930-ban a Népszövetség égisze alatt a Hágai Kodifikációs Konferencián a Nemzeti Jogok Konfliktusának Egyes Kérdéseiről szóló Hágai Egyezménynek⁹ (továbbiakban: Hágai Egyezmény) megfelelően került be a jogszabályba, tekintettel arra, hogy Magyarország a Hágai Egyezmény szövegének elfogadásakor már képviseltette magát és csatlakozott e jogszabályhoz.

A honosítás szabályait tekintve a tárgyalt jogszabály szerint a honosítási eljárás díjmentesen, kérelemre indult. A korábbi állampolgársági jogszabályhoz képest újdonságot jelentett, hogy a honosítási eljárás megindításához kevesebb követelményt szabott meg a jogalkotó, így e jogszabály értelmében a honosítási eljárás megindításához és a kérelem benyújtásához elegendő volt azon feltételek teljesítése, hogy három éven keresztül megszakítás nélkül Magyarországon legyen a kérelmező állandó lakhelye, illetve a másik kritérium szerint a kérelmező honosítása a magyar állam érdekei szempontjából nem bizonyulhattak hátrányosnak, ugyanakkor a három évi megszakítás nélküli helybenlakás kritériumától eltekintett a jogalkotó különös méltánylást érdemlő körülmények megléte mellett, valamint, ha a kérelmező felmenője magyar állampolgársággal rendelkezett és Magyarországon lakott, vagy Magyarország területén kívánt letelepedni; továbbá a magyar felmenőkkel való rendelkezéstől is eltekintett a jogalkotó abban az esetben, hogyha a kérelmező honosítását nyomós államérdek tette indokoltá; ezen esetben a kormány honosította a kérelmezőt a belügyminiszter előterjesztése alapján. Ennek kapcsán szükséges azt a megállapítást tenni, hogy a honosítás a szuverenitással szoros összefüggésben van, azaz a honosítás során történő állampolgárság megszerzése nem tekinthető alanyi jognak.¹⁰ Újdonságot hozott a jogszabály a korábbi honosításra vonatkozó szabályozáshoz képest annak tekintetében, hogy a honosított férj magyar állampolgársága csak abban az esetben terjedt ki a feleségére, amennyiben azt a feleség kifejezetten kérelmezte, valamint a szülői felügyelet alatt álló gyermek tekintetében, akik esetében nem tett különbséget a házasságon kívül és házasságban született gyermekek között. A jogalkotó a „szülő” kifejezést használta, így elmaradt a korábban tisztán patriarchális megközelítés a honosítás tekintetében, és így a nők honosítása is azt a jogkövetkezményt vonta maga után, hogy a gyermek megkapta a

⁹ League of Nations, Convention on Certain Questions Relating to the Conflict of Nationality Law (Hague Convention), 13 April 1930. *League of Nations, Treaty Series*, vol. 179., 89., No. 4137.

¹⁰ CSINK i. m. 143.

magyar állampolgárságot. E megoldás szintén a Hágai Egyezmény vívmányaként értékelhető.

Tekintettel arra, hogy 1949-ben került elfogadásra az Alkotmány, amely új közigazgatási struktúrát határozott meg, a második állampolgársági törvény nem volt hosszasan hatályban. Figyelemmel az 1940-es évek végének alkotmányjogi változásaira a törvény módosításra került, melynek legfőbb vívmányai a kedvezményes visszahonosítás, illetve a hontalanság elkerülésének eseteire való törekvés hangsúlyozása voltak.¹¹ A hontalanság eseteinek elkerülésére való törekvés tekinthető annak a nemzetközi jogfejlődésnek folyományaként, amely a 2. világháborút követően indult el, amikor is a nemzetközi közösség rádöbrent arra, hogy szükséges a hontalan személyek számára is védelmet biztosítani, a jogaikat összefoglaló minimumszabályokat megalkotni és az állampolgársággal nem rendelkező személyek számára egy önálló jogi státuszt biztosítani,¹² melynek eredményeképpen született meg 1954-ben a Hontalan Személyek Jogállásáról szóló ENSZ Egyezmény.

3. Az 1957. évi V. törvény az állampolgárságról

A közjogi helyzet változása okán bizonyult szükségesnek a második állampolgársági törvény módosításánál jóval nagyobb horderejű kodifikációs munka, azaz szükséges volt új keretek között lefektetni az állampolgárságot szabályozó jogszabályt, így született meg az 1957. évi V. törvény a magyar állampolgárságról. Az 1957-ben elfogadott állampolgárságról szóló új törvény a korábban hatályban lévő diszkriminatív rendelkezéseket felszámolta, a nemzetközi jogfejlődésnek megfelelő választ generált az állampolgárság megszerzésének módozataival kapcsolatosan. Az 1957. évi törvény az állampolgárságról szakított az előző két állampolgársági jogszabályban foglalt rendelkezések szerinti elvvel, azaz a patriarchális elvvel, tehát az állampolgárság szerzésének jogcímei közül kikerült a házasságkötés, valamint megjegyzendő, hogy nem tett különbséget férfi és nő között az állampolgárság örökítése tekintetében, illetve nem differenciált a gyermekek között aszerint, hogy házasságban vagy házasságon kívül születtek-e. Ennek megfelelően az állampolgárság szerzésének jogcímei közé sorolandó a leszármazás, valamint a honosítás és a visszahonosítás. A törvény kiemelte továbbá, hogy az ellenkező bizonyításáig magyar állampolgárnak kell tekinteni azt a személyt, aki Magyarország területén született a törvény hatálybalépését követően, illetve akit Magyarország területén találtak, ha az a személy Magyarország területén neveltetett. E megfogalmazás kapcsán látható, hogy bár a gyermekhontalanság elkerülése kifejezetten nem szerepelt a törvényben, a rendelkezések e célt szolgálták; ugyanakkor fontos megtenni azt a megállapítást, hogy a jogszabály nem említette meg a hontalan személyeket.

¹¹ CSINK i. m. 147.

¹² Tamás MOLNÁR: *Stateless Persons under International Law and EU Law: a Comparative Analysis Concerning their Legal Status, with Particular Attention to the Added Value of the EU Legal Order. Acta Juridica Hungarica*, 57. évf., 2010/4. 294.

A honosítás tekintetében az 1957-es törvény szinte szóról szóra megőrizte a kilenc évvel korábbi jogszabály szövegét, így kérelemre volt honosítható az, akinek a kérelem benyújtását közvetlenül megelőzve a lakóhelye három évig megszakítás nélkül Magyarországon volt, valamint a honosítása nem hátrányos az állam érdekei szempontjából, illetve eltekintett a három év megszakítás nélküli magyarországi tartózkodástól abban az esetben, ha a kérelmezőnek magyar felmenői voltak, vagy ha a honosítását egyéb rendkívüli körülmény tette indokolttá. Ennél a pontnál fontosnak tartom megjegyezni, hogy míg az 1948-as szabályozás a három éves tartózkodástól abban az esetben tekintett el, hogyha mindkét felsorolt feltétel együttesen megvalósult, ugyanakkor az 1957. évi törvény viszont vagylagos feltételt szabott csupán, így elegendő volt az, hogyha kizárólag az egyik kritérium teljesült. A jelenleg tárgyalt jogszabály eltekintett a magyarországi tartózkodás kritériumától abban az esetben, hogyha a kérelmező magyar állampolgárral házasságot kötött, a gyermeke megszerezte a magyar állampolgárságot, vagy azon személy kapcsán, akit magyar állampolgár kívánt örökbefogadni. A honosítás tekintetében három személyi kört emelt ki a törvény, akik kedvezőbb elbírálásban részesültek, így a hontalanokat, a külföldi állampolgárságáról lemondott személyeket, valamint a külföldi állampolgársági kötelékből elbocsátott személyeket. Ahogy az már világossá vált a fenti elemzés alapján, e törvény teljes mértékben szakított a patriarchális elvvel, ennek megfelelően a házastárs honosításának hatálya kizárólag akkor terjedt ki a másik házastársra, hogyha arról a másik házastárs kifejezetten nyilatkozott. A család egységének elve is meglehetősen lazult e törvény tekintetében az állampolgárság megszerzésének vonatkozásában, így a kiskorú gyermekekre főszabály szerint kiterjedt a szülő honosítása és csak abban az esetben nem, hogyha a szülő kifejezetten kérte, hogy ne terjedjen ki a gyermekére a honosítás hatálya, illetve a nagykorú gyermek esetében a szülő honosításának hatálya csak akkor terjedt ki, hogyha a honosítást ő maga is kérte.

A hontalanság megelőzésével összefüggésben aláhúzandó az 1957. évi törvény azon újítása, miszerint jelen tárgyalt törvény az állampolgárságról való lemondás lehetőségét szabályozta, mely tulajdonképpen a jelenleg hatályos állampolgársági törvényünk e tekintetben vett előfutáraként is értékelhető. A magyar állampolgárságról lemondani három feltétel együttes megléte esetén lehetett a törvény szerint: ha az adott személy adóval vagy egyéb köztartozással nem volt hátralékban, aki ellen büntetőeljárás nem volt folyamatban, illetve aki nem állt büntető ítélet hatálya alatt, valamint aki igazolta külföldi állampolgárságát, illetve a külföldi állampolgárság megszerzésének valószínűségét. Látható, hogy az 1957. évi állampolgársági törvény rendelkezései alapján magyar állampolgár nem mondhatott le úgy az állampolgárságáról, hogy ne kettős állampolgár lett volna, vagy valószínűsíthette, hogy egyéb jogcímen más állampolgárságot szerezhet. Tehát a fentiek alapján egyértelművé válik, hogy Magyarországon már a jelenleg hatályos állampolgársági törvényünket megelőző jogszabályban is törekedett a születéskori, ezáltal a gyermekhontalanság, illetve az élet későbbi szakaszaiban bekövetkezendő hontalanság elkerülésére. Ennek értelmében, amennyiben az adott személy a magyar állampolgárságról való lemondás következtében hontalanná vált volna, úgy arról nem mondhatott le semmilyen kivétel alkalmazása esetén sem.

4. Az 1993. évi LV. törvény a magyar állampolgárságról

A negyedik magyar állampolgársági törvény az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 15. cikkében foglalt jognak, miszerint minden személynek joga van valamely állampolgársághoz, az állampolgárság megszerzésének lehetséges módozatai alapján teljes mértékben megfelel. A hatályos állampolgársági törvényünk diszkriminatív elemeket nem tartalmaz, lefekteti az egyenlőség princípiumát, a nemzetközi minták mentén szerepelteti az alapelveket, így az állampolgárság keletkezésétől független univerzális jellegű, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 15. cikke szerinti állampolgárság megváltoztatásának joga korlátozásának tilalmát, valamint a visszaható hatály tilalmát. A korábban hatályos állampolgársági jogszabályokhoz hasonlóan, a jelenleg hatályos törvény alapján az állampolgárságot leszármazás útján lehet megszerezni, amivel kapcsolatos vonatkozó szabályok tekintetében a 2013. évi V. törvényre (Polgári Törvénykönyvre) tesz utalást, azaz az állampolgárság szerzésével kapcsolatban továbbra is a *ius sanguinis* elv érvényesül, mellyel a jogalkotó a magyar állampolgársági jog hagyományait figyelembe véve megfelelően járt el. Fontos kiemelni, hogy a hatályos állampolgársági törvényünk letükrözi az 1961. évi Hontalanság Eseteinek Csökkentéséről szóló Egyezményben¹³ (továbbiakban: 1961. évi Egyezmény) foglaltakat, melyet Magyarország a 2009. évi XV. törvénnyel hirdetett ki, miszerint a gyermek és szülő tekintetében az örökbefogadás és a biológiai kapcsolat között nem tesz különbséget. A gyermekhontalanság kapcsán szintén a hatályos nemzetközi jogi normáknak megfelelően – így példálózó jelleggel az 1961. évi Egyezmény figyelembevételével, illetve a Gyermekjogi Egyezményben¹⁴ foglaltak alapján – szabályozza a törvény a magyar állampolgárság keletkezését, így a Magyarország területén talált, ismeretlen szülőktől származó gyermeket, valamint a Magyarországon lakóhellyel rendelkező hontalan szülők Magyarországon született gyermekét az ellenkező bizonyításáig magyar állampolgárnak szükséges tekinteni, mely fordulattal mindenképpen újdonságot hozott a magyar állampolgársági jogszabályok történetében e törvény, tekintettel arra, hogy a jelenleg hatályos törvényünk először tesz említést a hontalan személyek gyermekeiről az állampolgárság megszerzését illetően. Mindezek alapján világosan kitűnik, hogy Magyarország a gyermekhontalanság eseteinek csökkentése és lényegében felszámolása mellett elkötelezett, tekintettel arra, hogy a már említett esetekben, a területi elv, azaz a *ius soli* kisegítő elvként való alkalmazása alapján biztosított a magyar állampolgárság megszerzése. A magyar állampolgársági jog hagyományait megfelelően alkalmazta a jogalkotó, Magyarország a kettős vagy többes állampolgárság jogintézményét tekintve megengedő, joghatósága alá vonja azon magyar állampolgársággal bíró személyeket, akik egyidejűleg egy másik állam állampolgárai is.

A törvény természetesen lehetőséget biztosít a magyar állampolgárság kérelemre indult honosítási eljárás útján való megszerzésére is. A hatályos törvényünk a korábbi három állampolgárság megszerzését és elvesztését szabályozó törvényünkhöz képest meglehetősen diverzifikáltabb csoportosítást és kategóriákat nevesít a honosítás terén.

¹³ Convention on the Reduction of Statelessness United Nations. *Treaty Series*, vol. 989., 175.

¹⁴ *Treaty Series*, vol. 1577., 3.

Ennek megfelelően az 1993.évi törvény összesen öt kategóriát rögzít, melyek a honosítási eljárás kérelemre történő megindítása előtti idő elteltével vannak összefüggésben, így lehetőséget biztosít bizonyos feltételeknek való megfelelés mellett kérelemre indított honosításra tíz év, nyolc év, öt év, három év után, valamint lehetőséget biztosít a kedvezményes honosítás olyan formájára, amikor nem szükséges a valamely már felsorolt időintervallummal kapcsolatos kritériumoknak megfelelni, elegendő bizonyítani a magyar nyelvtudást, magyar felmenőkkel való rendelkezést, vagy legalábbis valószínűsíteni azt. E legutóbbi kategóriát a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosításáról szóló 2010. évi XLIV. törvény emelte be az állampolgársági törvényünkbe. Fontos megjegyezni, ahogy a módosító törvény indokolása is aláhúzza, hogy a határon túli magyarok számára egyszerűsített, kedvezményes honosítást kívánt biztosítani a jogalkotó, melyet az Alkotmány 6. § (3) bekezdésével összhangban tett meg. Magyarország a hontalanság csökkentése és esetleges felszámolása tekintetében tett lépései kapcsán fontosnak tartom kiemelni, hogy a hontalan személyek Magyarországon kedvezményesen honosíthatók abban az esetben, amennyiben a honosítási kérelmük előterjesztése előtt legalább három évig folyamatosan Magyarországon laktak, a magyar jog szerint büntetlen előéletűek és a kérelem elbírálásakor nincs ellenük büntetőeljárás folyamatban magyar bíróság előtt, megélhetésük és a lakhatásuk biztosított Magyarországon, a honosításuk nem sérti Magyarország közbiztonságát és nemzetbiztonságát, valamint igazolják azt, hogy alkotmányos alapismeretekből magyar nyelven eredményes vizsgát tettek.

A részletszabályok bemutatása mellett ugyanakkor fontos kritikát is megfogalmazni a jelenleg hatályos állampolgárság megszerzésére vonatkozó jogszabály tekintetében, mely hiányosságok a hontalanság, ezen belül kifejezetten a gyermekhontalanság megelőzésére tett erőfeszítésekkel kapcsolatosak. Ahogy az már korábban kifejtésre került, a jogalkotó erőfeszítései a gyermekhontalanság elkerülése és felszámolása érdekében látható eredménnyel bírnak a jogszabályok szintjén, ugyanakkor ezen erőfeszítések mértéke és mélysége nem teljesen kielégítő. Kritikaként fogalmazható meg, hogy abban az esetben, amikor a külföldi szülők nem képesek állampolgárságukat örökíteni a Magyarországon született gyermekük számára, a gyermek hontalanná válik, ugyanis nincs törvényi garancia a gyermek számára az állampolgárság megszerzése tekintetében. Erre az esetre példaként hozható fel egy szír nő Magyarországon született gyermeke, amennyiben a gyermek apjával nem került sor házasságra.¹⁵

A gyermekhontalanság felszámolásának teljes megvalósítása érdekében szükséges lenne azt a lehetséges esetet is figyelembe venni a jogalkotónak, amikor a gyermek ugyan Magyarországon született, azonban szülei hontalan státusszal rendelkező elismert hontalan személyek, ugyanakkor nem rendelkeznek magyarországi lakóhellyel. A jelenlegi jogszabályi környezet e körülmények együttes fennállásakor nem biztosítja a gyermek számára a hontalanság elkerülését és a magyar állampolgárság megszerzését.

Míndezekre tekintettel álláspontom szerint szükséges lenne a jogszabályi környezet olyan mértékű átalakítása, amely biztosítja, hogy egyetlen gyermek sem lesz hontalan

¹⁵ *Legislative Decree 276 – Nationality Law* [Syrian Arab Republic], Legislative Decree 276, 24 November 1969.

abban az esetben, ha Magyarországon született és a szülei állampolgárságát nem szerzheti meg. Figyelemmel Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeire és ezáltal az 1961. évi Egyezmény szóhasználatára, amennyiben a gyermek „máskülönben hontalanná válna” fordulatra, időszerű az 1993. évi LV. törvény e kritériumnak megfelelő módosítása.

5. A hontalanság megállapítása iránti eljárás Magyarországon

A hontalanság megállapítása iránti eljárás meglete rendkívül fontos a hontalan személy jogainak védelme és a jogai lehető legteljesebb mértékű biztosítása tekintetében. Amennyiben nem rendelkezik a hontalan személy hontalan státusszal, úgy a hontalan státusz által garantált alapvető jogok sem biztosítottak számára, az adott állam, ahol a hontalan személy él vagy ahol a hontalanság megállapítása iránti kérelmet kívánja benyújtani (amennyiben ilyen eljárással rendelkezik az adott állam) a hontalan személy létezéséről nem is vesz tudomást, tulajdonképpen számára e személy nem is létezik.

Magyarország azon államok közé tartozik, amely ismeri a hontalan személy jogi fogalmát és biztosítja is a hontalanság megállapítása iránti eljárást és az ahhoz való hozzáférést a megfelelő eljárási garanciákkal. Magyarországon a hontalan státusz megállapításával kapcsolatos szabályokat a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény (továbbiakban: Harmtv.) VIII. fejezete, valamint a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény végrehajtásáról szóló 114/2007. (V. 24.) Korm. rendelet (továbbiakban: Harmtv. vhr.) szabályozza részletesen.

Magyarországon a hontalanság megállapítására irányuló eljárás tárgyi költségmentes és kérelemre indul, melyet a Magyarországon tartózkodó kérelmezőnek szükséges benyújtani a lakóhelye, tartózkodási helye vagy a szálláshelye szerint illetékes regionális idegenrendészeti igazgatóságon szóban vagy írásban. A szóban benyújtott kérelemről az idegenrendészeti hatóság jegyzőkönyvet készít, illetve, ha a kérelmező nem beszéli a magyar nyelvet, akkor számára az anyanyelvén vagy az általa értett más idegen nyelven beszélő tolmácsot biztosít az idegenrendészeti hatóság. Kizárólag abban az esetben lehet eltekinteni a tolmács kirendelésétől, amennyiben két feltétel együttesen fennáll, azaz az eljáró ügyintéző beszél a kérelmező anyanyelvén vagy az általa értett más nyelven és a kérelmező írásban hozzájárult a tolmács mellőzéséhez. Amennyiben a kérelmező írásban terjeszti elő a kérelmét, úgy abban az esetben saját kezűleg szükséges azt aláírnia. Az idegenrendészeti hatóság minden esetben tájékoztatást ad a kérelmező számára a kérelem előterjesztésekor az eljárás során keletkező jogairól, valamint kötelezettségeiről, a kötelezettségei megszegésének esetén fennálló jogkövetkezményekről, továbbá a számára kijelölt szálláshelyről. Miután megtörtént a tájékoztatás, annak tudomásulvételét jegyzőkönyvben kell rögzíteni. Az eljárás következő szakaszában az idegenrendészeti hatóság előzetes meghallgatást tart, melynek során jegyzőkönyvet készít és rögzíti annak tényét, hogy a kérelmező megkapta az eljárás során a számára biztosított jogokról és az őt terhelő kötelezettségekről szóló tájékoztatást, valamint annak tényét, hogy a tájékoztatást tudomásul vette. Amennyiben a kérelem nem tartalmazza, úgy a jegyzőkönyvnek továbbá ki kell térnie és egyben rögzítenie kell a kérelmező személyazonosító adatait, így a családi és utónevét,

az előző, illetve születési családi és utónevét, a korábbi állampolgárságát – amennyiben a kérelmezőnek volt korábbi állampolgársága, a kérelmező nemét, születési helyét és idejét, továbbá anyja születési nevét. Szükséges továbbá rögzíteni, amennyiben a kérelem benyújtásakor erre nem került sor, a rendelkezésre álló személyazonosító és úti okmányok adatait, így az okmányok azonossági jelét és számát, azok érvényességi idejét, a kiállítás helyét és az idejét, valamint a kiállító hatóság nevét. A jegyzőkönyvben feltétlenül szükséges rögzíteni továbbá a kérelmező családi állapotát, amennyiben házas, úgy a házasságkötésének helyét, valamint a kérelmező foglalkozását és iskolai végzettségét, a szokásos tartózkodási helye szerinti országban lévő lakhelyét, illetve a magyarországi lakóhelyét, tartózkodási helyét vagy szálláshelyét. Mindezen információk jegyzőkönyvben való rögzítésére azért van szükség, mert bármely olyan adat, korábban már lejárt okmány, házassági anyakönyvi kivonat stb. támpontot nyújthat a hontalanság megállapítása iránti eljárás során az idegenrendészeti hatóság számára annak tekintetében, hogy a kérelmező valóban hontalan-e, azaz egyetlen ország sem tartja őt saját állampolgárának, vagy létezhet-e bármilyen olyan jellegű jogi kötelék a kérelmező és egy másik ország között, mely az állampolgárság meglétét alátámasztja.

Az eljárás következő szakaszában az idegenrendészeti hatóság részletes meghallgatást tart. A meghallgatás során a kérelmezőnek nyilatkoznia kell azon okokról, amik miatt benyújtotta a kérelmet, továbbá rendelkezésre kell bocsátani minden olyan bizonyítékot, amely a kérelmét alátámasztja, és amit még nem terjesztett elő korábban, tehát az előzetes meghallgatás során vagy a kérelméhez nem mellékelte. A kérelmező számára biztosított az eljárás egésze során az anyanyelve vagy olyan nyelv használata, amelyen ért, illetve a jogi segítség lehetőségének igénybevétele is.

Ennél a pontnál fontos megjegyezni, hogy a magyarországi eljárás során biztosított a kérelmező számára, hogy az Egyesült Nemzetek Menekültügyi Főbiztossága (továbbiakban: UNHCR) budapesti Regionális Képviseletének képviselője jelen legyen a kérelmező meghallgatásán. A magyar szabályozás továbbá garantálja annak a lehetőségét, hogy a UNHCR képviselője részt vehessen a hontalanság megállapítása iránti eljárás során az eljárás egésze alatt az eljárásban, természetesen a kérelmező beleegyezésével, mely biztosítja a UNHCR képviselője számára, hogy jelen legyen a kérelmező meghallgatása során, igazgatási segítséget nyújtson a kérelmező számára az eljárás során, betekinthessen az iratokba és azokról másolatot készíthessen, valamint az idegenrendészeti hatóság az eljárás végén megküldje számára a határozatot. Mindez egyedülálló minőségbiztosítást jelent a hontalanság megállapítása iránti eljárás során.

A hontalanság megállapítása iránti kérelmet határozattal el kell utasítani abban az esetben, hogyha a kérelmező a 2002. évi II. törvénnyel kihirdetett, az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében New Yorkban, 1954. szeptember 28-án létrejött, a Hontalan Személyek Jogállásáról szóló Egyezmény (továbbiakban: 1954. évi Egyezmény) 1. cikk 2. bekezdésének hatálya alá tartozik, azaz olyan személyek tekintetében, akik jelenleg – az UNHCR kivételével – az Egyesült Nemzetek szerveitől vagy szervezeteitől védelemben vagy segélyben részesülnek, addig, amíg ez a védelem vagy segély fennáll; akiket annak az országnak az illetékes hatóságai, melyben lakóhelyük van, olyan személyeknek ismertek el, mint akiket megilletnek az adott ország állampolgárságának birtoklásával járó jogok és kötelezettségek; valamint olyan személyekre, akiket illetően komoly okok állnak fenn annak feltételezésére, hogy a nemzetközi okmányokban meg-

fogalmazottaknak megfelelően béke elleni, háborús vagy az emberiség elleni bűnöket követtek el; a tartózkodási helyük államán kívül, mielőtt abba az államba bebocsátást nyertek, súlyos, nem politikai bűncselekményt követtek el; vagy az Egyesült Nemzetek céljaival és elveivel ellentétes cselekmények elkövetésében vétkesek. Továbbá abban az esetben is el kell utasítani a kérelmet határozattal, amennyiben a kérelmező állampolgárságát szándékosan, a hontalan státusz megszerzésének céljából szüntette meg, valamint, ha a kérelmező tartózkodása sérti vagy veszélyezteti Magyarország nemzetbiztonságát. A kérelmező halála, kérelme írásbeli visszavonása, a személyes meghallgatáson való ismételt írásbeli felhívás ellenére meg nem jelenése és távolmaradása kimentésének elmaradása, valamint ismeretlen helyre távozása és ezzel az eljárás lefolytatásának megghiúsítása esetén az idegenrendészeti hatóság megszünteti a hontalanság megállapítása iránti eljárást.

Az idegenrendészeti hatóságnak 45 nap áll rendelkezésére a hontalanság elismerésére irányuló kérelem tárgyában meghozni a döntését. Azon szakkérdés megállapításában 20 napon belül adja meg az állásfoglalását a szakhatóság a kérelmező meghallgatását követően – jelen esetben az Alkotmányvédelmi Hivatal és a Terrorelhárítási Központ –, hogy a kérelmező veszélyezteti-e Magyarország nemzetbiztonságát.

A hontalanság megállapítására irányuló eljárás során alapvetően a kérelmezőt terhelő bizonyítás, így tehát a kérelmezőnek szükséges hontalanságát igazolni vagy valószínűsíteni különösen a születési helye, a korábbi lakó- vagy tartózkodási helye, valamint családtagjai, illetve szülei állampolgársága szerinti országok vonatkozásában. Minderre azért van szükség, mert egy állam és az adott személy közötti jogi köteleket megteremtő állampolgárság keletkezési módjait tekintve – így a fent említett esetek sorrendjét tekintve a területi alapon keletkezett *ius soli* elv, az állampolgárság honosítás útján történő megszerzése, valamint a leszármazási alapon keletkezett *ius sanguinis* elv – e három eset bír különös relevanciával. E tények bizonyítása vagy valószínűsítése érdekében kérelemre az idegenrendészeti hatóság igazgatási segítséget nyújt a kérelmező számára a magyar külképviseletek segítségével keresztül. A bizonyítás tekintetében az idegenrendészeti hatóság megvizsgálja a fenti felsorolásban érintett ország vagy országok állampolgársági jogszabályát, figyelembe veszi az UNHCR véleményét, továbbá a magyar külképviseletektől kapott, valamint a külföldi hatóságoktól beszerzett információkat, illetve a kérelmező által előadott bizonyítékokat, melyek alapján megállapítja, hogy a kérelmező valóban hontalan-e, azaz nem ismeri el őt saját joga alapján egyetlen állam sem az állampolgárának.

A hontalanság megállapítása iránti eljárás a határozat meghozatalával zárul, mely ellen fellebbezésnek helye nincsen. A határozatot továbbá közölni kell az UNHCR-rel, és az eljárásban részt vett szakhatóságokkal, azaz az Alkotmányvédelmi Hivatallal és a Terrorelhárítási Központtal. Amennyiben a határozatot a kérelmező szeretné megtámadni, úgy arra 15 napon belül van lehetősége közigazgatási perben. A közigazgatási per lefolytatására kizárólagos illetékességgel a Fővárosi Törvényszék rendelkezik, amely a keresetlevél a bírósághoz beérkezésétől számított 90 napon belül dönt a keresetlevélről. A tárgyalás során a bíróság személyesen meghallgatja a kérelmezőt.

A Harmtv. szabályozza azon eseteket is, amikor a hontalan státuszt vissza kell vonni, így amikor a hontalan önkéntesen visszaszerezte korábban elvesztett állampolgárságát, új állampolgárságot szerzett, ha a státuszát a már korábban felsorolt kizáró ok

ellenére állapították meg vagy fennáll vele szemben ilyen kizáró ok, akkor, ha az elismerés feltételei nem álltak fenn már a hontalanságát elismerő határozat meghozatalakor sem, illetve abban az esetben, ha az eljárás során lényeges tényt elhallgatott, vagy lényeges tényre vonatkozó valótlan nyilatkozatot tett, illetőleg hamis vagy hamisított dokumentumokat használt fel abban az esetben, ha ez érdemben befolyásolta azt, hogy elismeri-e az idegenrendészeti hatóság hontalannak vagy sem. Az idegenrendészeti hatóságnak a hontalan státuszának felülvizsgálatára 45 napja van.

Magyországon az elismert hontalan személy számára humanitárius tartózkodási engedélyt bocsát ki az illetékes hatóság.

Meglátásom szerint a magyar hontalansági eljárás összességében megfelelőnek bizonyul a nemzetközi elvárásoknak. Jogszabályi szinten került szabályozásra a hontalansági eljárás, az eljárási garanciák megfelelően biztosítottak a vonatkozó jogszabályokban. Ugyanakkor fontos megállapítani, hogy a hontalan személy definíciója szűkebb körben került meghatározásra a nemzeti jogban, mint az 1954. évi Egyezményben, továbbá szükséges arra a hiányosságra is rámutatni, hogy az eljárás során a kérelmezők nem élveznek védelmet az őrizettel szemben.

6. A hontalanság megállapítása iránti eljárás és a jogszerű tartózkodás kritériumának AB általi megsemmisítése

Annak érdekében, hogy a hontalan személy előbb-utóbb magyar állampolgárságot szerezzen, szükséges a hontalanság megállapítása iránti eljárást kezdeményeznie, melynek részletszabályait a már korábban említett Harmtv. tartalmazza. Ahogy korábban említésre került, a hatályos állampolgársági törvény alapján kedvezményesen honosítható a hontalan személy, mely feltételezi, hogy e személy a hontalanság megállapítása iránti eljárás pozitív lezárta következtében hontalan státusszal rendelkezik. A nemzetközi emberi jogi dokumentumok kapcsán, így különösen az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában megfogalmazott állampolgársághoz való jog tekintetében világosan látható, hogy a hontalan személyek esetében nem az a cél, hogy a hontalan státusszal rendelkező személyek száma növekedjen egy adott állam területén, hanem hogy jogi helyzetük tisztázott legyen és az államok belső jogában szereplő szabályozások szerint valamely állampolgárságot szerezhessenek.

Mivel az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata által megfogalmazott követelmény, miszerint minden embernek joga van valamely állampolgársághoz, megjelenik az állampolgársági törvényben is különösen a gyermekhontalanság elkerülése tekintetében, valamint az állampolgársági törvény biztosítja a kedvezményes honosítást a hontalan személyek számára, úgy megállapítható, hogy a 2007. évi II. törvény is többek között azt a célt szolgálja, hogy megfeleljen a nemzetközi emberi jogi normáknak, és lehetőséget biztosítson az állampolgárság megszerzésére a hontalan személyek tekintetében is.

A 2007. évi II. törvény 76. §-ának (1) bekezdésében a hontalansági eljárás megindítása feltételként kitételként szerepelt a jogszerű tartózkodás megléte, mely fordulatot, azaz a „jogszerűen” kitéltet az Alkotmánybíróság 6/2015. (II. 25.) határozatában alap-törvény-ellenesnek nyilvánított és rendelkezett e kitétel 2015. szeptember 30-i hatályú megsemmisítéséről. A Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság bírója a 2011. évi

CLI. törvény 25. §¹⁶ szerinti bírói kezdeményezéssel élt és indítványozta a „jogszerű” kitétel Alaptörvénybe ütközésének megállapítását, valamint a kitétel általános és az adott perben lévő alkalmazási tilalom elrendelését. A bírói kezdeményezésben az eljáró bíró véleményem szerint helyesen érvelt a kitétel alaptörvény-ellenességével kapcsolatosan, miszerint az 1954. évi Egyezmény 1. cikke nem tartalmazza a hontalanság megállapításának kritériumaként az adott állam területén való jogszerű tartózkodást, így a hivatkozott nemzetközi egyezmény szerint a hontalanság megállapítása nem függ attól, hogy az adott személy jogszerűen tartózkodik-e az adott államban vagy sem, vagy hogy jogszerűen lépett-e be az adott országba. E ponton fontosnak tartom megjegyezni, hogy a hontalan személyek – tekintettel arra, hogy egyetlen állam sem ismeri el állampolgárának a saját joga működése alapján – úti okmányokkal, vagy egyéb, személyazonosságukat igazoló dokumentummal egyáltalán nem rendelkeznek, ezért amennyiben nem *in situ* populációról van szó, úgy az országba való belépésük sem történhet jogszerűen, így az adott országon belül történő mozgás és tartózkodás sem; tehát fogalmilag kizárható a hontalan státusz megállapítását megelőző állapot alatti időszakban a jogszerű tartózkodás e személyek esetében.

Ugyanakkor szükséges rámutatni arra, hogy a Harmtv.-ben szereplő „jogszerű” kitéttel kapcsolatban a jogalkalmazó érdemben egyébként sem vizsgálhatta a hontalanság megállapítása iránti eljárások során benyújtott kérelmeket, egészen egyszerűen a hontalanság természetéből fakadó jogi anomália következtében. Továbbá fontosnak tartom kiemelni, hogy habár a „jogszerű” kitétel a jogalkotó részéről eljárási szabálynak tűnhet első pillantásra, ugyanakkor alaposabb vizsgálat után egyértelművé válik, hogy a Harmtv. akkor hatályos szövege tulajdonképpen a hontalan személy fogalmát szűkítette oly mértékben, hogy ezzel ellehetetlenítette azt, hogy Magyarországon egyáltalán érdemben megvizsgálhassa az eljáró hatóság a hontalanság megállapítása iránti kérelmet, így kizárta azt, hogy Magyarország hontalan státuszt biztosítson az állampolgárság nélküli állapotból eredeztethetően védelemre szoruló személyek számára.

Egyebek mellett megjegyzendő, hogy az 1954. évi Egyezmény 38. cikke rendelkezik az egyes cikkekre tett fenntartásokról, s melyben megállapításra kerülnek azon rendelkezések, amelyekre fenntartást nem jelenthetnek be az egyezményt ratifikáló államok, közöttük felsorolva a definíció értékű 1. cikk is. Mindezek alapján véleményem szerint az Alkotmánybíróság helyesen járt el a bírói kezdeményezés alapján, miszerint Magyarország nemzetközi kötelezettségeinek teljesítése¹⁷ és a megkülönböztetés tilalmának¹⁸ érvényesítése érdekében a hontalanság megállapítása iránti eljárás lefolytatásának előfeltételeként megkívánt jogszerű tartózkodás kritériumát alaptörvény-ellenesnek nyilvánította és azt 2015. szeptember 30-i hatállyal megsemmisítette.

¹⁶ Ha a bírónak az előtte folyamatban levő egyedi ügy elbírálása során olyan jogszabályt kell alkalmazni, amelynek alaptörvény-ellenességét észleli, vagy alaptörvény-ellenességét az Alkotmánybíróság már megállapította, – a bírósági eljárás felfüggesztése mellett – az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés *b*) pontja alapján az Alkotmánybíróságnál kezdeményezi a jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességének megállapítását, illetve az alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazásának kizárását.

¹⁷ Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdés.

¹⁸ Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdés.

7. A Sudita Keita v. Magyarország ügy

2020. május 12-én hozta meg ítéletét¹⁹ az Emberi Jogok Európai Bírósága a Sudita Keita kontra Magyarország ügyben, melyben megállapításra került, hogy sérült a kérelmező, az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikk²⁰ szerinti magán- és családi élet tiszteletben tartásához való joga. Szükséges röviden ismertetni az ügygel kapcsolatos tényeket annak érdekében, hogy láthatóvá váljon az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntésének indokoltsága. A szomáli és nigériai felmenőkkel rendelkező kérelmező 2002-ben érkezett Magyarországra, majd menekültkénti elismerésre irányuló kérelmet nyújtott be, mely elutasításra került. Egy évvel később meghozatalra került a kérelmező kiutasítási határozata, amelynek végrehajtása felfüggesztésre került egészen addig, amíg a kiutasításához szükséges feltételek létre nem jönnek. Fontos megjegyezni, hogy ez alatt az időszak alatt a kérelmező nem volt jogosult az egészségügyi ellátásokra, nem gyakorolhatta a házasságkötéshez való jogát, tekintettel arra, hogy nem rendelkezett azon dokumentumokkal, melyek az akkor hatályos jogszabályok szerint a házasságkötés előfeltételeként funkcionáltak, illetve a munkaerőpiachoz sem volt jogosult hozzáférni. A kérelmező kiutasítási határozatának végrehajtását kizárta a Szomáliában dúló polgárháború, továbbá a budapesti nigériai nagykövetség szóbeli jegyzékben utasította el a kérelmező nigériai állampolgárként való elismerését. Mindezek következtében a kérelmezőt befogadottként ismerték el a magyar hatóságok 2006-ban, melynek közvetlen következményeként humanitárius tartózkodási engedélyt bocsátottak ki számára a hatóságok két éves időtartamra, mely periódus alatt jogosult volt hozzáférni a munkaerőpiachoz, valamint az alapvető egészségügyi ellátáshoz. A nigériai nagykövetség tájékoztatását követően ugyanakkor fontos rávilágítani arra a tényre, hogy a kérelmezőt nem tájékoztatták a hatóságok a hontalanság megállapítására irányuló eljárás elérhetőségéről, ezzel annak lehetőségéről, hogy hontalanként ismerhessék el, következésképpen a Magyarországon való tartózkodását regularizálják túl a befogadott státusz által biztosított jogokon, amennyiben a jogszabályi feltételek ezt lehetővé teszik. A kérelmező befogadott státusza felülvizsgálatra került annak megadását követő két év múlva, mellyel összefüggésben a hatóság megállapította, hogy a kérelmező nem jogosult védelemre, illetve vele szemben nem áll fenn a visszaküldés tilalma Nigéria vonatkozásában. A hatóság e döntésével kapcsolatban a kérelmező a bírósághoz fordult, amely nem változtatott a hatóság által elrendelteken annak ellenére sem, hogy Nigéria már korábban elutasította a kérelmező nigériai állampolgárként való elismerését. Következésképpen, a kérelmező ismételtelen abban a helyzetben találta magát, amikor nem volt jogosult sem a munkaerőpiachoz való hozzáféréshez, sem az egészségügyi ellátáshoz, valamint a házassághoz való jogát sem tudta gyakorolni.

¹⁹ Sudita Keita v. Hungary, application no. 42321/15.

²⁰ 1. Mindenkinnek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák.
2. E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.

Ezt követően, 2010-ben a kérelmező benyújtotta kérelmét a hontalankénti elismerés tárgyában, melyet a hatóság elutasított, mely döntést a kérelmező megtámadott a bíróság előtt. A kérelmező ügye e tárgyban egészen a Kúriáig jutott. A Harmtv. alapján arra a következtetésre jutott a bíróság, hogy a kérelmező nem jogosult a hontalan státuszra, tekintettel az akkor hatályban lévő rendelkezés szerinti „jogszerű tartózkodás” kitételre. A kérelmező mindezek után újból benyújtotta a hontalankénti elismerés iránti kérelmét. A Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság a már korábban kifejtettek szerint bírói kezdeményezést nyújtott be az Alkotmánybírósághoz, mely szerv a szintén a már korábban ismertetettek szerint megállapította a „jogszerű” tartózkodás kitételének alaptörvény-ellenességét és megsemmisítette azt 2015. szeptember 30-i hatállyal. A kérelmezőt ezek után 2015. október 5-én a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság hontalanként elismerte, mely döntést fenntartotta a másodfokú bíróság is, így 2017. október 11-től a kérelmező újból rendelkezett a munkaerőpiachoz való hozzáférés jogával, valamint az alap egészségügyi ellátáshoz való joggal, továbbá megszűntek előtte azon akadályok, melyek ellehetlenítették azt, hogy éljen a házasságkötéshez való jogával.

A kérelmező álláspontja szerint közel 15 éven keresztül nem volt rendezett Magyarországon a státusza, valamint a hatóságok nem ismerték el őt hontalannak, melynek hatására nem volt megfelelő hozzáférése az egészségügyi ellátásokhoz ezen idő alatt, nem volt lehetősége a házasságkötésre, valamint a munkához való jogát sem tudta gyakorolni, ezáltal sérült az Emberi Jogok Európai Egyezmény 8. cikk szerinti joga. Az Emberi Jogok Európai Bírósága megállapította, hogy az ügy kapcsán a fő kérdés az, hogy a magyar hatóságok hatékony és megfelelő eljárást biztosítottak-e a kérelmező számára, amely lehetővé tette volna számára, hogy regularizálja a státuszát és a Magyarországon való tartózkodását, különös figyelemmel a kérelmező magánélete vonatkozásában. Az Emberi Jogok Európai Bírósága megállapította, hogy a kérelmező célja nem kifejezetten az volt, hogy megállapításra kerüljön, miszerint lehetetlennek bizonyult számára hontalan státusz megszerzése, hanem, hogy megállapításra kerüljön az, hogy 15 éven keresztül nem rendeződött sem a státusza, ennek következtében sem a Magyarországon való tartózkodása. Mindezek alapján az Emberi Jogok Európai Bíróságnak azt kellett vizsgálnia, hogy Magyarország biztosított-e valódi lehetőséget a kérelmező státuszának rendezésére, mellyel lehetővé vált volna a kérelmező számára magánélethez való jogának gyakorlása.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága arra a következtetésre jutott, hogy Magyarország nem biztosította a kérelmező számára az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikk szerinti jogát azáltal, hogy nem volt biztosítva a kérelmező számára a hatékony és elérhető eljárás annak érdekében, hogy regularizálja a státuszát és tartózkodását és ezáltal gyakorolhassa az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikk szerinti jogát.

8. Következtetések

Jelen tanulmányban bemutatásra került a magyar állampolgársági jog szabályozásának története a 19. századtól kezdve, melynek kapcsán különös figyelem összpontosult a hontalanság problémájára.

Az állam, mint jogi személy alkotóelemei a terület, a lakosság, valamint a kormányzati hatalom.²¹ Az állam területén élő lakosság nem kizárólagosan az adott állam állampolgárait foglalja magába, hanem az állam lakossága közé sorolandók az országban jogszerűen tartózkodó külföldi állampolgárok, a nemzetközi védelemben részesítettek, illetve a hontalan személyek is. Az állam és az egyén közötti jogi kapcsolat alapja az állampolgárság, amely segítségével az állam az adott személy feletti igazságszolgáltatással kapcsolatos hatáskörét az állampolgársága miatt tekinti sajátjának.

Általánosságban levonható az a következtetés a magyar állampolgársági jogszabályok alakulásáról, hogy azok az adott kornak megfelelően alakultak és megfelelően reagáltak az adott korszak adta kihívásokra. Ugyanakkor fontos figyelmet fordítani arra a tényre, hogy habár Magyarország nemzetközi szinten előkelő helyet foglal el a hontalanság eseteinek csökkentésének szabályozásában, mégis a hatályos állampolgársági törvényünk joghézagot tartalmaz különösen a gyermekhontalanság területén.

Az állampolgárság birtoklása egy olyan jogosítvány, amely nélkül képtelenség a társadalomban és a mindennapi életben aktívan és teljes értékűen részt venni. Az állampolgárság nem léte komoly marginalizációhoz vezet, sérülékeny csoportok kialakulását, annak számarányának növekedését eredményezi, valamint az állampolgárság hiányának állapotát, így a hontalanságot generációkon keresztül örökíti. A hontalanság, mint az emberi jogok megsértésének egyik legszembetűnőbb, ugyanakkor méltatlanul elfeledett formája egy, az ember által keletkeztetett jogi anomália, amely megfelelő jogi intézkedésekkel, politikai akarattal, valamint tényleges cselekvéssel jelentős mértékben csökkenthető.

²¹ G. JELLINEK: *Allgemeine Staatshlehre*. Berlin, Verlag von Häring, 1914. 394–433.

